

Voiko ajattelu johtaa merkityksellisyyteen

Sekä Michael Egner että Federico Faggin lähtevät liikkeelle havainnosta, että pelkkä mekanistinen malli ei riitä selittämään ajattelua, merkityksellisyyttä ja koettua vapautta. Vaikka suuri osa ajattelusta ja toiminnasta voidaan ymmärtää automaattisina, ennakoivina ja opittuina prosesseina, tämä ei vielä vastaa kysymykseen siitä, miksi jokin koetaan merkitykselliseksi tai miksi ihminen kykenee toisinaan toimimaan vastoin tottumuksiaan ja välitöntä mielihyvää.

Ajattelu ennakoivana mutta ei suljettuna järjestelmänä

Egnerin mallissa ajattelu toimii ennakoivana järjestelmänä, jossa havainnot, muisti ja odotukset muodostavat jatkuvasti päivittyvän kokonaisuuden. Suurin osa tästä toiminnasta on automaattista ja palvelee kehon säilymistä, sopeutumista ja tehokasta reagointia ympäristöön. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ajattelu olisi suljettu deterministinen ketju.

Egner tuo esiin kaksi keskeistä ajattelua ohjaavaa toimintoa: **aistien mukaisen ruokahalun** ja **rationaalisen ruokahalun**. Näiden välinen dynamiikka on keskeinen ymmärrettäessä sekä merkityksellisyyttä että vapautta.

Aistien mukainen ruokahalu: merkityksen alkuperäinen kenttä

Aistien mukainen ruokahalu perustuu siihen, miltä asiat tuntuvat. Se ohjaa ajattelua kohti mielihyvää ja poispäin epämukavuudesta. Tähän tasoon sisältyvät vaistonvaraiset suuntaukset: turvallisuuden hakeminen, lepo, ravinto, seksuaalisuus ja tarve kuulua yhteisöön. Tämä ei ole tietoista valintaa, vaan ajattelun syvä perusvirta.

Merkityksellisyys ilmestyy tässä vaiheessa kokemuksellisenä vetovoimana tai vastenmielisyytenä. Jokapäiväisessä elämässä suurin osa koetusta merkityksestä rakentuu juuri tälle tasolle. Se on välitöntä, kehollista ja usein ristiriidatonta – niin kauan kuin olosuhteet tukevat sitä.

Rationaalinen ruokahalu: suunta merkityksen yläpuolella

Rationaalinen ruokahalu mahdollistaa ajattelun, joka ei ole sidottu välittömään mielihyvään. Se pohjautuu arvoihin, käsityksiin oikeasta ja väärästä, pitkän aikavälin ymmärrykseen ja kokonaisuuden hahmottamiseen. Tämän tason kautta ihminen kykenee toimimaan vastoin aistilähtöistä suuntausta ilman, että kehoa täytyy tukahduttaa tai vastustaa.

Tässä kohtaa merkityksellisyys ei enää ole vain tunne, vaan suunta. Se ei aina tunnu hyvältä, mutta se koetaan oikeaksi tai mielekkääksi laajemmassa katsannossa. Rationaalinen ruokahalu ei kumoa aistillista, vaan asettuu sen rinnalle ja yläpuolelle.

Veto-oikeus ja valinnan vapauden hetki

Egnerin mukaan ratkaiseva tekijä ei kuitenkaan ole kumpikaan ruokahalu sinänsä, vaan **veto-oikeus ajattelun tasolla**. Tämä tarkoittaa kykyä pysäyttää automaattinen ajatteluketju ennen kuin se johtaa toimintaan. Veto-oikeus ei ole uusi impulssi, eikä se ole rationaalinen analyysi, vaan tauko.

Tässä tauossa valinnan vapaus tulee näkyviin. Ihminen ei vielä toimi aistilähtöisen eikä rationaalisen ajattelun mukaisesti, vaan on hetkellisesti niiden välissä. Tämä hetki ei ole jatkuva tila, vaan tilannesidonnainen mahdollisuus.

Merkityksen ja vapauden syvempi lähde

Federico Faggin lähestyy samaa ilmiötä perustavammalta tasolta. Hänen mukaansa merkityksellisyys ei voi syntyä pelkästä informaation käsittelystä. Informaatio itsessään on merkityksetöntä ilman tietoisuutta, jossa se koetaan. Tästä syystä Faggin puhuu tietoisuudesta ja merkityksestä **henkisenä potentiaalina** – kapasiteettina, joka mahdollistaa kokemuksen, arvon ja valinnan.

Tässä kehyksessä vapaa tahto ei ole aivojen laskennallinen ominaisuus, vaan tietoisuuden kyky olla sitoutumatta syy–seurausketjuun. Vapaus ei ole tässä mallissa mielivaltaa, vaan kykyä vastata merkitykseen.

Yhteenvetoa

Egnerin ja Faggin näkemykset kohtaavat siinä, että merkityksellisyys ja vapaus eivät ole ajattelun sivutuotteita, vaan sen taustalla olevia mahdollisuuksia. Aistien mukainen ruokahalu tuo merkityksen kokemuksellisenä vetona, rationaalinen ruokahalu tuo suunnan ja arvon, ja veto-oikeus avaa tilan, jossa automaatio ei yksin määrää toimintaa.

Henkinen potentiaali ei ole jotakin, joka lisätään ihmiseen, vaan jotakin, joka tulee näkyviin silloin, kun ajattelun automaattinen liike hetkeksi hiljenee. Tässä kohtaa itsetutkimus saa merkityksensä: ei teoreettisena todistamisena, vaan suorana kokemuksellisenä tutkimuksena siitä, missä merkitys ja vapaus todella ilmenevät

Merkityksellisyys ei ole sisältö, vaan kyky hahmottaa

John Vervaeken keskeinen käsite *relevance realization* tuo ratkaisevan lisän Egnerin ja Faggin kokonaisuuteen. Vervaeken mukaan merkityksellisyys ei ole tietty ajatus, tunne tai informaationisisältö, vaan **kyky havaita ja tuottaa se, mikä on kulloinkin olennaista**. Tämä kyky toimii ennen eksplisiittistä ajattelua ja ohjaa sitä.

Merkityksellinen hahmottaminen ei ole yksittäinen mielen toiminto, vaan jatkuva prosessi, jossa keho, ympäristö ja ajattelu virittyvät toisiinsa. Se päättää, mihin huomio kohdistuu,

mikä nousee esiin, ja mikä jää taustalle. Tässä mielessä relevance realization ei ole ajattelun tuote, vaan ajattelun edellytys.

Yhteys Egnerin ruokahaluihin

Egnerin kuvaamat **aistien mukainen** ja **rationaalinen ruokahalu** voidaan ymmärtää relevance realizationin kahtena eri toimintakenttänä. Aistien mukainen ruokahalu virittää merkityksellisyyttä kehollisella ja kokemuksellisella tasolla: mikä tuntuu hyvältä, uhkaavalta tai houkuttevalta nousee automaattisesti esiin.

Rationaalinen ruokahalu puolestaan mahdollistaa merkityksellisyyden laajentamisen ajallisesti ja käsitteellisesti. Se tuo mukaan arvot, periaatteet ja pitkän aikavälin suuntaviivat. Vervaecken näkökulmasta kumpikaan ei yksin tuota viisasta toimintaa; ratkaisevaa on niiden välinen **dynaaminen yhteispeli**.

Veto-oikeus ja relevance realizationin uudelleenkalibrointi

Egnerin kuvaama veto-oikeus ajattelun tasolla vastaa Vervaecken mallissa hetkeä, jolloin relevance realization voi päivittyä. Kun automaattinen merkityksellisyys ei enää palvele tilannetta, syntyy tarve pysähtyä ja sallia uusi hahmottaminen.

Tämä ei ole pelkkä rationaalinen päätös, vaan koko järjestelmän – kehon, tunteiden, huomion ja ajattelun – uudelleenvirittyminen. Vervaecke korostaa, että juuri tämä kyky uudelleenkalibroida merkityksellisyyttä on inhimillisen älykkyyden ydin, ei laskennallinen tehokkuus.

Yhteys Faggin henkiseen potentiaaliin

Fagginin ajatus tietoisuudesta henkisenä potentiaalina tarjoaa relevance realizationille ontologisen perustan. Jos merkityksellisyys ei ole redusoitavissa informaatioon, täytyy olla jokin kapasiteetti, joka mahdollistaa merkityksen kokemisen ylipäättään.

Vervaecken malli pysyy funktionaalisenä ja kokemuksellisenä, mutta se ei ole ristiriidassa Faggin näkemyksen kanssa. Päinvastoin: relevance realization voidaan ymmärtää **henkisen potentiaalin toiminnallisena ilmentymänä** ajattelun ja toiminnan tasolla.

Kohti itsetutkimusta

Yhdessä nämä kolme näkökulmaa muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden:

- Egner kuvaa ajattelun **ennakoivaa ja ohjaavaa rakennetta**
- Vervaecke kuvaa **merkityksellisyyden syntymekanismia**
- Faggin kuvaa **tietoisuuden ja merkityksen perimmäistä kapasiteettia**

Itsetutkimuksessa painopiste ei ole näiden mallien teoreettisessa todistamisessa, vaan siinä, että huomio kääntyy suoraan siihen hetkeen, jossa merkityksellisyys syntyy, muuttuu tai katoaa. Tässä hetkessä ajattelu paljastuu prosessina – ei identiteettinä